

5. Изард К. Психология эмоций / перевод с англ. СПб: Изд-во «Питер», 2003. 464 с.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 304 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. Т. 2, 1971. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 17 січня).
8. Стадній А.С. До питання конотативної семантики. *Наук. зап. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ, 2003. Вип. 6. С. 91–94.
9. Стернин И.А. Проблемы анализа структуры значения слова. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1979. 156 с.
10. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе (на материале английского языка): дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Воронеж. гос. ун-т. Воронеж, 1987. 192 с.
11. Шаховский В.И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность. Коммуникативные аспекты значения. Волгоград: Волгр. пед. ин-т, 1990. URL: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/sh/shakhovsky02.shtml (дата звернення 12 січня).
12. Зірка для тебе / Дара Корній; поетичне оздоблення Л. Долик; передм. О.Хвостової. 3-тє вид., стереотип. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 304 с.
13. Зозулята зими / Дара Корній, Тала Владмирова; передм. Г. Пагутяк. 2-ге вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 368 с.

УДК 81'374.2:78

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.3>

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДНИХ МУЗИЧНИХ СЛОВНИКІВ

FEATURES OF UKRAINIAN EXPLANATORY MUSIC DICTIONARIES

Булик-Верхола С.З.,

orcid.org/0000-0002-4593-3571

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

У дослідженні з'ясовано тенденції перекладного музичного словникарства, проаналізовано якісні та кількісні зміни в процесі лексикографічного опрацювання чужомовних термінів, окреслено вектори розвитку музичного словникарства в Україні.

Перекладні музикознавчі словники дають матеріал для глибокого розуміння тенденцій музикознавства в сучасних умовах, сприяють збагаченню української термінології та розвитку музикознавства.

Проект «Словника музичної термінології», створений в Інституті української наукової мови (Київ-Харків, 1930), та «Музичний словник» З. Лиська (Стрий, 1933) стали першими вдалими спробами систематизації музичної лексики української мови. На етапі державотворення наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. українська музична культура входить до світового глобалізаційного контексту як національна своєрідна складова. «Російсько-український словник музичних термінів» В. Іванова, «Короткий тлумачний українсько-російський музичний словник» І. Лень, «Словник іноземних музичних термінів» за редакцією Ж. Хабаль, «Словник іноземних музичних термінів та виразів» В. Павленка, «Короткий італійсько-український словник музичних термінів» О. Кругликової свідчать про значну та глибоку інформативність цих видань, їх важливе практичне значення. У цих словниках спостерігаємо неусталеність українських термінів-відповідників, що виявляється у їх варіативності, громіздкості, непослідовності у творенні похідних, неоднозначності; сучасні словники не позбавлені мовних огріхів, вони виходять малим тиражем.

Термінографічна діяльність сприяє унормуванню музичної терміносистеми завдяки можливості відбору з низки синонімів тих термінів, що найкраще відповідають вимогам фахової комунікації.

Перекладне музичне словникарство в Україні засвідчує бажання музикознавців охопити весь набутий світовою культурою досвід та осмислити роль українського музичного мистецтва у формуванні культури людства.

Ключові слова: музичне словникарство, перекладний словник музичних термінів, українська музична термінологія, музичний термін, термінографія.

The study clarifies the trends of translated musical vocabulary, analyzes the qualitative and quantitative changes in the process of lexicographic elaboration of foreign terms, outlines the vectors of development of musical vocabulary in Ukraine.

Explanatory musicological dictionaries provide material for a deep understanding of the trends of musicology in modern conditions, contribute to the enrichment of Ukrainian terminology and the development of musicology.

The project "Dictionary of Musical Terminology", created at the Institute of Ukrainian Scientific Language (Kyiv-Kharkiv, 1930), and "Music Dictionary" by Z. Lyska (Stryi, 1933) was the first successful attempt to systematize the musical vocabulary of the Ukrainian language. At the stage of state formation in the late XX – early XXI century. Ukrainian musical culture is part of the globalization context as a national component. "Russian-Ukrainian Dictionary of Musical Terms" by V. Ivanov, "Short Explanatory Ukrainian-Russian Musical Dictionary" by I. Len, "Dictionary of Foreign Musical Terms" edited by J. Khabal, "Dictionary of Foreign Musical Terms and Expressions" by V. Pavlenko, "A Short Italian-Ukrainian Dictionary of Musical Terms" by O. Kruglykova testifies to the significant and deeply informative nature of these publications, their important practical significance. In these dictionaries we observe the instability of Ukrainian terms-equivalents, which is manifested in their variability, cumbersome, inconsistency in the creation of derivatives, ambiguity; modern dictionaries are not without language flaws, they are published in small numbers.

Terminographic activity contributes to the normalization of the musical terminology system due to the possibility of selecting from a number of synonyms those terms that best meet the requirements of professional communication.

Translated musical vocabulary in Ukraine testifies to the desire of musicologists to cover all the experience gained by world culture and to understand the role of Ukrainian musical art in shaping the culture of mankind.

Key words: musical vocabulary, explanatory dictionary of musical terms, Ukrainian musical terminology, musical term, terminography.

Постановка проблеми. Національна термінографія відображає поняттєво-термінологічний апарат різних галузей науки, техніки, мистецтва, забезпечує наукову, навчальну, мистецьку діяльність. Видання словників різних типів, довідників, енциклопедій є показником актуальності мовного питання в державі. Словники музичних термінів відображають внутрішньомовні закони розвитку лексичної системи мови та міжмовні контакти, фіксують надбання музикознавства та забезпечують розвиток музичного мистецтва.

Тема пропонуваного дослідження актуальна на сучасному етапі розвитку гуманітарної науки, адже аналіз перекладних словників допоможе пояснити чимало контрверсійних аспектів міжмовного контактування. Перекладні музичні словники дають матеріал для глибшого розуміння тенденцій розвитку теорії і практики музичного мистецтва в сучасних умовах, сприяють збагаченню рідної термінології та розвитку музикознавства. «...І тлумачний і перекладний словники розкривають семантику слів певної мови, тільки перший робить це засобами тієї самої мови, другий – засобами іншої мови. Завдання перекладного словника ускладнюється порівняно з тлумачним тим, що в ньому не тільки розкривається значення слова мови оригіналу, а й наводиться його рівнозначний замітник, еквівалент, спроможний передати іншою мовою семантику і стиль заголовного слова» [1, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми лексикографії вивчали П. Горецький, А. Москаленко, Л. Паламарчук, С. Головащук. Музичну термінологію української мови в різних аспектах досліджували у своїх працях О. Горбач, С. Булик-Верхола, З. Булик, О. Павлова, М. Шекера, В. Ярмач, О. Степанова.

Мета дослідження – з'ясувати тенденції перекладного музичного словникарства, проаналізувати якісні та кількісні зміни в процесі лек-

сикографічного опрацювання чужомовних термінів, окреслити вектори розвитку музичного словникарства в Україні. Відповідно до мети дослідження необхідно дослідити такі аспекти: авторський склад словників; принципи відбору матеріалу, визначення обсягу словникових статей та кількість гасел; концепції перекладу, транслітерації та редагування термінів; правописні проблеми; послідовність використання джерельної бази; виявлення закономірностей використання синонімних найменувань, аналіз тенденцій творення музичних термінів в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Першою спробою впорядкування музичної лексики української мови став **проект «Словника музичної термінології»**, створений в Інституті української наукової мови та виданий у Києві 1930 року. Цю перекладну лексикографічну працю уклали члени створеної 1925 року Музичної секції ІУНМ, серед яких Микола Грінченко (голова секції – мистецтвознавець, ректор Музичного драматичного інституту імені М. Лисенка в Києві) [2, т. II, с. 441], Андрій Бабій (секретар секції – музиколог Музичного драматичного інституту імені М. Лисенка в Києві) [2, т. I, с. 78], Мар'яна Лисенко (піаністка, викладач Музичного драматичного інституту імені М. Лисенка,) [2, т. IV, с. 1295], Дмитро Ревуцький (музикознавець і фольклорист, професор Музичного драматичного інституту імені М. Лисенка, автор першого підручника з орфографії української сценічної мови) [2, т. VII, с. 2479], Левко Ревуцький (композитор, викладач Музичного драматичного інституту імені М. Лисенка та Київської консерваторії) [2, т. VII, с. 2479-2480], Юрій Масютин (музикознавець і демограф, науковий співпрацівник Демографічного інституту) [2, т. IV, с. 1488], Андроник Степович (славіст, директор Колегії П. Галагана, професор Київського університету) [2, т. VIII, с. 3048], В. Петрушевський,

С. Холодна, В. Кривусів-Борецький, філологи А. Бабій, С. Кондра, Ф. Самоненко та Н. Трикулівська [3, с. 6].

Головне завдання укладачів – витворення української музичної термінології на національній основі. Перша частина словника має два розділи: російсько-український і чужомовно-український; друга частина – українсько-російський показник. У першій частині словника наведено велику кількість українських синонімів із зазначенням джерел або позначкою N (новотвір Музичної секції). До українських термінів подано наголос та закінчення родового відмінка однини. У кінці видання наведено показник прізвищ композиторів, правопис яких викликає сумніви, наприклад Бетховен (рос.), Beethoven (нім.) – Бетговен, Бетовен (укр.), Глюк (рос.), Gluck (нім.) – Глюк (укр.), Гайдн (рос.), Haydn (нім.) – Гайдн (укр.) [3, с. 133].

Проект охоплює всі явища музичної культури, тому «містить не лише терміни з теорії музики, гармонії, контрапункту, інструментування, форми, а обіймає і явища музичної педагогіки, історії музики, соціології, а також не залишає поза увагою й моменти поточного музичного життя (*театр, концертна естрада*)» [3, с. 5]. До словника введено також терміни церковної музики, знаменного й крюкового письма в українській транслітерації, наприклад, *стрела – стрела, простые лица – простіє лица*.

В українській частині автори фіксували всі синонімні музичні назви: найбільш вдалі терміни ставили на перше місце, а інші займали другу, третю позиції; небажані, на думку авторів, номінації подано у квадратних дужках. До запозичених термінів автори пропонують українські відповідники, хоча й запозичене слово подають як один із варіантів: *підвишник, дієз, [хрестик]; обнижжик, бемоль, бемоля, [бемолка]; касівник, бекар, [відкличник]; глушник, демпфер; перерва, віддих, навза, [перепочивка]; відголосник, резонатор, голосник; брівка, фермата, корона*;

Проект словника містить чимало інтернаціональних термінів, адже Музична секція «не мала завдання за всяку ціну дати до всіх термінів українські переклади» [3, с. 6]. Інколи укладачі рекомендують запозичений термін першочергово: *бард, [кобзар, бандуриста, бандурист, бандурник]; вальдгорн, ріг, [вальторня, ріжок]; гімн, славоспів; кольорит, барвність*; зрідка подано запозичений термін без українського відповідника: *агогіка, аристо, арія*.

Широко представлені в проекті «Словника музичної термінології» діалектні назви: *дримба,*

[вигран, зубанка]; ліра, [лєра, реля]; лірник, [лірвист]; сопілка, [свиріль]; коза, гайда, [дуда].

Транслітеруючи запозичені терміни на *-аль, -ель, -иль, -оль*, автори послідовно надають перевагу формам жіночого роду: *мануаля, педаля, пасторалья, канителя, ритурнеля, віолончеля, вірджі-неля, бемоля, септоля*.

Виявом тенденції до системності вважаємо розмежування назв осіб із суфіксом *-ник*, що називають майстрів, які виготовляють музичні інструменти (*бандурник – мастер бандур* [3, с. 76], *дудник – мастер свирелей* [3, с. 86], *скрипник – мастер скрипичный* [3, с. 120]), і лексем з іншими суфіксами, які позначають гравців на певних інструментах (*бандурист* [3, с. 76], *дудар* [3, с. 86], *скрипаль, скрипач* [3, с. 120]).

Відповідно до тодішнього правопису автори проекту уникали невластивого українській мові збігу голосних *-ау-, -іа-*: *авдифон, навза, медіянтя, піяніст, сіціліяна, фортепіано*; послідовно передають німецькомовне звукосполученням *-ей-* українською мовою як *-ай-*, а не *-ей-*, як це прийнято в російській мові: *капельмайстер, концертмайстер, ляйтмотив, шляйфер*.

У словнику широко представлено музичні терміни із задньоязиковим звуком *г*: *тавот, гайда, тальон, гітара, глісандо, тонг, форшляг, диригент*.

Автори проекту утворили чимало вдалих термінів-неологізмів, зокрема, *антиципація – передголос, аппликатура – пальцепозначення, пальцерозподіл, апподжиатура – переднота, баркаролла – човникова (пісня), стан нотный – ното стан, параллели – рівнобіжки, резонанс – відголос, озов*.

Після обговорення і доопрацювання цей словник планували перевидати, але цим добрим намірам не судилося здійснитися – проект словника став бібліографічним раритетом. 1930 року ІУНМ як складову частину ВУАН за сфабрикованою справою СВУ було ліквідовано, а провідних учених за так звану «контрреволюційну діяльність», суть якої полягала в словниковому «націоналістичному шкідництві» [4, с. 204], репресували. Відтак наукова діяльність у царині української термінології 20-30-х років ХХ ст., яка так успішно розвивалася, мала відповідно підготованих фахівців і великий потенціал для подальшого розвитку, була грубо й жорстоко призупинена.

Лише 2008 року Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України відтворив видання 1930 року в серії «Із словникової спадщини» (випуск 7). Це перевидання є «надзвичайно актуальним в умовах становлення термінологічної системи української мови, очи-

щення її від русизмів, штампів, нехарактерних для її природи форм та зворотів» [5, с. 2].

Першою музичною лексикографічною працею перекладного і тлумачного типу в Галичині став опублікований в Стрию 1933 року «Музичний словник» З. Лиська. На початку 1932 року у Львові було організовано музично-теоретичну комісію, до складу якої входили В. Барвінський, Ф. Колесса, Б. Кудрик, З. Лисько, С. Людкевич, Н. Нижанківський та Л. Сич. Комісія мала на меті створити та видати музичні підручники зі сольфеджіо, теорії, гармонії, контрапункту, форм, історії музики українською мовою з усталеною термінологією, а «Музичний словник» З. Лиська було укладено як базу для написання таких підручників: «на засіданнях у 1932 і 1933 р. комісія розглянула проект термінології, складений др. З. Лиськом, обговорила всесторонньо кожну проблему, зробила свої поправки, зміни та додатки й ухвалила поручити її для загального й обов'язкового вжитку наших інститутів» [6, с. 6].

В основу цієї лексикографічної праці лягли музичні терміни, запозичені з німецької, італійської, польської, французької, латинської, англійської та іспанської мов. У словнику подано вимову та наведено тлумачення більшості термінів, вказано їхні українські паралелі, причому «це в багатьох випадках не переклад чужомовних гасел, а вільно вишукані самостійні музичні терміни українські, які граматично часто не мають нічого спільного з якою-небудь іншою термінологією, а зате, на думку музично-теоретичної комісії, краще передають суть різних музичних понять» [6, с. 6]. Наприклад, іт. *padiglione* (павільйон, технічний термін для кінцевої розширеної частини бляшаного інструмента) Зиновій Лисько передає українським відповідником *розтруб*; терміносполуку *padiglione in aria* (павільйон у повітрі) автор словника перекладає словосполученням з піднесенням *розтрубом*.

До запозичених музичних термінів лексикограф вдало добирає українські відповідники: лат. *clavis* – ключ, *підойма*, іт. *fondo* – дно *резонансової скриньки*, *спідняк*, іт. *cigogna* – губник, *дзюбок*, іт. *sordino* – глушник, *затула*, іт. *colofonia* – живиця, лат. *comes* – товариш, *супровідник*, іт. *corerchio* – верхняк, *верхня дошка*, *віко*, нім. *Steg* – *кобилка*, *підставка*, нім. *Einklang* – *однозвук*, нім. *Blatt* – *лист*; *язичок*, фр. *tambourin* – *малий барабан з брязкітками*, фр. *diese* – *хрестик*, *підвишник*. Крім буквального перекладу запозичень, автор подає українські новотвори, беручи їх в лапки: нім. *Dissonanz* – *дисонанс*, «*немилозвуччя*», іт. *divertimento* – «*приємність*,

забава», *дивертисмент*, іт. *foglietto* – «*аркушик*, *поголосник першої скрипки*».

«Музичний словник» Зиновія Лиська відіграв дуже важливу роль в унормуванні музичної лексики в Галичині, хоча й був виданий незначним тиражем. 1994 року цю важливу лексикографічну працю перевидано репринтним способом [7].

Особливо плідними для створення галузевих словників стали роки незалежності: актуальним завданням мовознавства визнано створення й упорядкування терміносистем, міжнародне узгодження та уніфікація термінів, укладання сучасних термінологічних словників та енциклопедій.

1994 року в Києві видано «Російсько-український словник музичних термінів» В. Іванова, що містить понад 2 тисячі російських музичних термінів та українських відповідників «з музичної педагогіки, естетичного виховання, теорії і практики вокально-хорового та інструментально-оркестрового мистецтва, історії й теорії музики, фольклору, музикознавства, акустики, церковної музики» [8, с. 5]. Словник укладено з дотриманням вимог Міжнародної організації із стандартизації, Міжнародного музикознавчого товариства та Міжнародної асоціації музикознавчих бібліотек. Основними джерелами для перекладу стали російсько-українські словники, «Словник музичних термінів» Ю. Юцевича, «Словарь української мови» Б. Грінченка, матеріали державних архівів. В. Іванов вдало підбирає українські відповідники, уникаючи зросійщених номінацій радянського часу: рос. *аранжировка* (нім. *arrangieren*, фр. *arranger*, букв. – приводити до ладу) – укр. *аранжування*, *упорядкування* (у муз. творчості) [8, с. 18], хоча й деякі зросійщені терміни подає як українські відповідники: рос. *бич-хлопушка* (іт. *frusta*) – укр. *бич-хлопушка* (удар. інст.) [8, с. 21], рос. *оркестровка* – укр. *оркестровка* [8, с. 66]. Український народний інструмент *басоля* названо білоруським, а ця лексема наявна і в «Словарі української мови Б. Грінченка (басоля – віолончель [9, с. 32], і в словнику-довіднику «Музика» Ю. Юцевича (басоля – український народний струнний смичковий інструмент» [10, с. 24]). До словника введено терміни на позначення понять церковної музики (*акафіст*, *аненайка*, *глас*, *демественник*, *дидаскал*, *дяк*, *ікос*, *кондакарний спів*, *мінея*, *тропар*); зафіксовано терміни, які недавно увійшли в українську термінологію з англійської мови (*арс-нова*, *панк-рок*, *слоуфокс*, *мюзикл*); широко представлено екзотизми (*анклунг* – індонез. ударн. інстр., *атух-пандур* – чечен., інг. муз. інстр., *гусан* – вірм.

музикант, *жок* – молд. танець, *жрау* – казах, кирг. співак, *ір* – тюрк. пісня, *мтіулурі* – груз. танець, *піна* – кит. муз. інструмент).

2001 року в Запоріжжі вийшов «**Короткий тлумачний українсько-російський музичний словник**» **І. Леня** [11], у якому проаналізовано близько 300 найуживаніших музичних термінів: подано відповідники української та російської мов із зазначенням наголосів, до термінів іншомовного походження вказано джерело та етимологію, пояснено значення всіх номінацій у доступній формі. Наприклад, *алілуя*, аллилүя «(від давньоєвр. халелуя – «Хвала Господу»). У давньоіудейській культовій музиці хорівий рефрен після сольного виконання псалму. Перейшов у християнське богослужіння» [11, с. 7]. На жаль, трапляються помилки в написанні термінів українською мовою: *мадрігал* [11, с. 26] (треба *мадригал*), *мюзікл* [11, с. 28] (треба *мюзикл*), *зінгпіль* (треба *зінгпіль*).

«**Словник іноземних музичних термінів**» за редакцією **Ж. Хабаль**, вперше опублікований у Хмельницькому 2003 року, мав кілька перевидань. У цій лексикографічній праці перекладено та пояснено різноманітні відомості з теорії та історії музики, історії музичного виконавства та практики, що містить широкий спектр музикознавчих та акустичних понять, агогічних термінів, назви емоційних станів, жанрових різновидів творів, манери виконання, виконавських колективів, музичних інструментів. Жанна Хабаль намагалась охопити провідні напрями розвитку і класичної, і естрадної музики, і джазу. Словникові статті розміщено за алфавітним принципом, виходячи з особливостей написання іншомовних музичних термінів та їх транскрипцій п'ятьма іноземними мовами: англійською (*dance* (англ. данс) – 1) танець, музика для танців, танцювальний вечір; 2) танцювати; *dancing party* (дансін пааті) – танцювальний вечір [12, с. 38]), французькою (*hommage* (фр. оммáж) – посвячення [12, с. 63]), німецькою (*geheimnisvoll* (нім. гехáймнісфоль) – таємничо [12, с. 57]), італійською (*feroce* (іт. ферóче) – люто, бурхливо, дико [12, с. 52]) та латинською (*dorius* (лат. дóріус) – дорійський лад [12, с. 44]). А загалом тут подано найбільш уживані терміни з тринадцяти мов, наприклад з іспанської (*glosa* (ісп. глоса) – вид варіацій в іспанській музиці 16 ст. [12, с. 59]), румунської (*hora* (рум. хóре) – хора (молд. і рум. нар. танець) [12, с. 63]), польської (*kujawiak* (польськ. куявяк) – куявяк (польськ. нар. танець) [12, с. 72]) та ін. На жаль, помилка у транслітерації чимало, зокрема польський танець *куяв'як* написано без апострофа, у виданні

не використано ані в транслітерації, ані в українських відповідниках літери «г» (*Geige* (нім. гайге) – 1) старовинна назва смичкових інструментів; 2) скрипка [12, с. 57]), німецький і англійський звук [h] передано через [x], а [g] через [г] (*Gehör* (нім. гехьор) – слух [12, с. 57]).

2005 року у Вінниці вийшов друком «**Словник іноземних музичних термінів та виразів**» **В. Павленка**, у ньому зібрано й систематизовано понад 7000 іншомовних музичних термінів, що стосуються теорії та історії музики, педагогічної та виконавської практики, інструментознавства, музичної психології, нотації, акустики. Словник охоплює музичну лексику англійської (*fresh* (англ. фреш), *freshly* (фрешлі) – свіжо [13, с. 130]), французької (*leger* (фр. лежé), *legerement* (лежерман) – легко, невимушено [13, с. 189]), німецької (*Gesangbuch* (нім. гезáнгбух) – збірник духовних співів [13, с. 141], *laut* (нім. ляут) – голосний, голосно [13, с. 189]), грецької (*sambuca* (гр. самбу́ка) – самбука [старовинний струнний інструмент] [13, с. 277]), латинської (*notation* (лат. нотаціо) – нотація, нотопис [13, с. 228]), італійської (*lirico* (іт. лірі́ко) – ліричний, музикальний [13, с. 130]), іспанської (*melagueña* (ісп. малагенья) – малагенья [іспанський танець] [13, с. 198]), польської (*tryl* (поль. триль) – трель [13, с. 348]), португальської (*samba* (португ. сáмба) – самба: 1) група бразильських танців африканського походження із характерними синкопованими ритмами, у професійній музиці використана, напр., у Д. Мійо; 2) салонний [бальний] танець [13, с. 277]) та інших мов. Словник структуровано за гніздовою системою, подано іншомовну вимову українськими літерами, позначено наголос в українських відповідниках, зібрано синоніми й антоніми, вказано стилістичні та етимологічні дані. Укладаючи словник, В'ячеслав Павленко використовував четверте видання «Українського правопису» (1993), враховував орфографічні словники 2002 та 2003 років. Цей словник є найбільш повним перекладним реєстром іноземних музичних термінів, значну частину матеріалу введено в цьому виданні в український науковий обіг вперше.

О. Кругликова уклала і 2017 року опублікувала в Києві «Короткий італійсько-український словник музичних термінів» [14], який містить найпоширеніші в музичній терміносистемі терміни, запозичені з італійської мови, та їх переклад українською мовою. У процесі впровадження італійських найменувань в українську терміносистему відбувається звуження значення слова-продукта, тому що запозичується лише термінне

значення (в італійській мові лексема *volta* має такі значення: повтор, раз і черга, а в українській мові термін *вольта* має значення «повтор частини музичного твору з іншим закінченням»); іншомовні терміни узгоджуються з фонетичними та орфографічними нормами української мови (італ. *fortissimo* – укр. *фортисимо*).

Висновки. Здобутки українського музичного словникарства сприяють цілісному осмисленню й узагальненню української музикознавчої науки та теоретичному обґрунтуванню української музичної культури як суб'єкта світового культурного процесу. Навіть короткий огляд музичних перекладних словників, створених українськими лексикографами, свідчить про значну інформативність цих видань, їхнє важливе практичне значення. Видання перекладних музичних словників є цінним надбанням вітчизняного музикознавства.

Незважаючи на давнє походження української музичної термінології, спроби її лексикографічного впорядкування й унормування наявні лише з ХХ ст. Проект «Словника музичної термінології», створений в Інституті української наукової мови (Київ-Харків, 1930), та «Музичний словник» З. Лиська (Стрий, 1933) стали першими

вдалими спробами систематизації музичної лексики української мови. Діяльність Інституту української наукової мови та музично-теоретичної комісії у Львові сприяла виробленню вимог до термінів та поглядів на шляхи й способи термінотворення.

На етапі державотворення наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. музикознавці різних міст України активно працюють над укладанням музичних термінних словників, зокрема перекладних. Проте у цих виданнях спостерігаємо неусталеність українських термінів-відповідників, що виявляється у їх варіативності, громіздкості, непослідовності у творенні похідних, неоднозначності, сучасні словники не позбавлені мовних огріхів, вони виходять дуже малим тиражем. Термінографічна діяльність сприяє унормуванню музичної терміносистеми завдяки можливості відбору з низки синонімів тих термінів, що найкраще відповідають вимогам фахової комунікації.

Перекладне музичне словникарство в Україні засвідчує бажання музикознавців охопити весь набутий світовою культурою досвід та осмислити роль українського музичного мистецтва у формуванні культури людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання / АН Української РСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1976. 245 с.
2. Енциклопедія українознавства. За ред. В.Кубійовича. Львів: НТШ, 1993-2003. Т. I-XI.
3. Словник музичної термінології. Проект. Харків-Київ, 1930. 135 с.
4. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Харків, 1998. Т.III.
5. Словник музичної термінології. Відтворення видання 1930 року. Київ, 2008. 135 с. URL: <http://encyclopedia.kiev.ua/vydaniya/files/slovnuk-muzychnoi-terminolohii.pdf> (дата звернення: 7.02.2022).
6. Лисько З. Музичний словник . Стрий, 1933. 165 с.
7. Лисько З. Музичний словник. Репринт. вид. К.: Муз. Україна, 1994. 168 с.
8. Іванов В. Російсько-український словник музичних термінів. К., 1994. 109 с.
9. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. К., 1907-1909. Т. I-IV.
10. Юцевич Ю. Музика. Словник-довідник. Тернопіль., 2003. 352 с. URL: <http://term.in.ua/> (дата звернення: 17.02.2022).
11. Лень І. І. Короткий тлумачний українсько-російський музичний словник. Запоріжжя, 2001. 56 с.
12. Словник іноземних музичних термінів. За редакцією Ж. Хабаль. Хмельницький: ПП «Банкір», 2003. 160 с.
13. Павленко В. Словник іноземних музичних термінів та виразів. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації. Вінниця: Нова книга, 2005. 384 с.
14. Короткий італійсько-український словник музичних термінів / уклад. О. В. Кругликова. Київ: Укртехінформ, 2017. 30 с.